

דבר שאינו מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה

הרב צדוק אליאס

אמרה המשנה:

מיחם שפינהו - לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירם (שבת ג, ה).

נחלקו האמוראים בגמרא בפירוש משנה זו:

א. רב אדא בר מתנה באר (מא ע"א), שכוונת המשנה היא, ש"מיחם שפינה ממנו מים חמין, לא יתן לתוכו מים מועטים כדי שיחמו, אבל נותן הוא לתוכן מים מרובים כדי להפשירן". ואף על פי שזה גורם לצירוף הכלי, מכל מקום, כיון שהוא אינו מתכוון לכך מותר - וכדעת רבי שמעון דסבירא ליה ש"דבר שאינו מתכוון - מותר".

ב. אולם אבוי באר את המשנה (שם מא ע"ב) דמיירי במיחם שפינהו מהאש ויש בו מים חמים, שמותר לתת לתוכו מים מרובים כדי להפשירם, אבל לא מים מועטים כדי שיחמו. אך אם פינה ממנו מים, אסור לתת אפילו מים מרובים משום שהוא מצרף - וכדעת רבי יהודה דסבירא ליה ש"דבר שאינו מתכוון - אסור".

ג. רב אמר (שם) שלעולם מיירי במשנה במיחם שפינה ממנו מים, ומכל מקום, אין לחשוש כאן לצירוף הכלי גם לדעת רבי יהודה, משום דמיירי שאין כאן שיעור לצרף, ובאר רש"י, דמיירי שהממלא לא מלאהו כולו במים קרים. לכאורה כוונתו של רש"י היא שכיון שהמצרף חייב משום מתקן מנא, שזו מלאכת מכה בפטיש, חייבים על כך רק בגמרא מלאכה - הלכך חצי צירוף אינו כלום. אמנם **תוספות** (ד"ה לא) כתבו שאפילו אם לא מילא את כולו יש בו שיעור לצרף, ונראה דסבירא להו שיש חיוב משום מכה בפטיש גם בכל שהוא¹, וכתבו עוד **תוספות** (ד"ה מיחם), שגם אם יש כאן שיעור צירוף, מכל מקום אין כאן פסיק רישיה שיצרף, שהרי מודה

1 המאירי (עה ע"ב ד"ה הצר צורה) הביא מחלוקת הפוסקים, אם יש חצי שיעור במלאכת מכה בפטיש או לא.

המשכן), וכיון שהוא חופר לצורך תכלית אחרת, אין כאן חיוב מדאורייתא לדעת רבי שמעון אלא איסור מדרבנן בלבד. ואף על פי שבמלאכה שא"צ לגופה יש כאן פס"ר שהקרקע משתבחת ע"י החרישה, עם כל זה סבירא ליה לרבי שמעון שהוא פטור, כיון שהוא עושה את המלאכה עבור תכלית אחרת ממלאכת המשכן, ואין זו מלאכת מחשבת שהתורה אסרה בשבת. אולם אם הוא גורר מיטה בגינה, ויש כאן פס"ר שיגרם חריץ באדמה - הרי הוא כמי שמתכוון לכתחילה לעשות חריץ זה, שהרי הוא אינו עושה מלאכה, אלא פעולה בעלמא של משיכת מיטה, וכיון שנגרמת בהכרח כאן מלאכה חשובה, הרי זה כמי שעושה אותה בכוונה תחילה.

על פי זה יש לבאר את מה שאמרו כאן תוספות, שהגמרא חשבה בהווה אמינא שיש קשר בין שתי המחלוקות של רבי שמעון ורבי יהודה. הגמרא חשבה שהם נחלקו האם כוונה משנית נחשבת לכוונה או לא, דהיינו שאם כוונתו לעשות פעולה אחת, והוא יודע שיתכן ותעשה מלאכה האסורה בשבת, אולם אין כאן פס"ר כלל, סובר רבי שמעון דהוי כמי שלא כיון כלל למלאכה זו - הלכך אין כאן מלאכת מחשבת, וגם חכמים לא גזרו על כך מדרבנן.

כך הדבר גם במלאכה שא"צ לגופה. כיון שהוא חופר גומה לצורך העפר ולא לצורך תיקון הקרקע, גם אם השתבחה הקרקע בכך, הוי כמלאכה שנעשתה ללא כוונה, למרות שהוא היה מודע לכך שהקרקע תשביח, שהרי הוא לא כיון לזה כלל. אמנם כאן חכמים גזרו עליו מדרבנן, הואיל ויש כאן פס"ר של חרישה בקרקע.

אולם לדעת רבי יהודה לעולם כוונה משנית נחשבת לכוונה, הלכך במלאכה שא"צ לגופה יש חיוב מדאורייתא, הואיל והוא ידע מעיקרא שהקרקע תשביח על ידי החפירה. ואף על פי שהוא לא כיון לכך, מכל מקום כיון שיש כאן פס"ר שזה יקרה, הוי כמי שכיון לכך מעיקרא. ואין לחלק בין דבר שאינו מתכוון בפס"ר, לבין מלאכה שא"צ לגופה שנעשית בה המלאכה בפס"ר, ובתרווייהו יש חיוב מדאורייתא. אולם דבר שאינו מתכוון שאינו פס"ר, אף על פי דהוי כמי שכיון למלאכה, מכל מקום, כיון שמצד הפעולה שהוא עושה אין קשר הכרחי למלאכה שנוצרה אין כאן מלאכת מחשבת, אולם חכמים גזרו על כך, הואיל והוי כמי שכיון אל המלאכה מעיקרא.

ובמסקנה חזרה בה הגמרא, ואמרה שאין קשר כלל בין שתי המחלוקות של רבי שמעון ורבי יהודה, שכן לכולי עלמא כוונה משנית אינה נחשבת כלל לכוונה, בין בדבר שאינו מתכוון שאינו פס"ר, ובין במלאכה שא"צ לגופה, ומכל מקום סבירא

רבי שמעון בפסיק רישיה שהוא חייב.

ד. שמואל באר (מא ע"ב) את המשנה במיחם שפינה ממנו מים, ואין לחשוש כאן למצרף, וכדעת רבי שמעון דסבירא ליה שדבר שאינו מתכוון מותר. והקשתה עליו הגמרא ממה שהוא עצמו פסק, שמכבים גחלת של מתכת כדי שלא ינזקו בה הרבים, שכיבויה אסור רק מדרבנן, ולא גחלת של עץ, שכיבויה אסור מדאורייתא - ומכאן ששמואל סבור כרבי יהודה, שמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה? ותרצה הגמרא, שבענין דבר שאינו מתכוון שמואל פוסק כדעת רבי שמעון, שמואל, ואילו בענין מלאכה שא"צ לגופה - שמואל פוסק כרבי יהודה, שהוא חייב.

וכתבו **תוספות** (ד"ה אפילו), שהגמרא חשבה בהווה אמינא שמחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה האם דבר שאינו מתכוון מותר או אסור, תלויה במחלוקתם אם במלאכה שא"צ לגופה הוא פטור או חייב - שכן לדעת רבי שמעון, כיון שבמלאכה שא"צ לגופה הוא פטור אף במתכוון, לא גזרו עליו חכמים בדבר שאינו מתכוון, אולם לדעת רבי יהודה, כיון שהוא חייב במתכוון במלאכה שא"צ לגופה, לכך בדבר שאינו מתכוון גזרו עליו חכמים. אולם למסקנה אמרה הגמרא שאין קשר בין שתי המחלוקות הללו, הלכך שמואל יכול לסבור כדעת רבי שמעון שדבר שאינו מתכוון מותר, ואילו במלאכה שא"צ לגופה הוא יכול לסבור כרבי יהודה שהוא חייב.

יש לנו לבאר, לפי דברי התוספות, מה השתנה בהבנת הגמרא בין ההווה אמינא למסקנה, בביאור המחלוקת בין רבי שמעון לרבי יהודה? כדי לבאר זאת, נבאר תחילה מהו הגדר של דבר שאינו מתכוון ומלאכה שא"צ לגופה. בענין דבר שאינו מתכוון, אמרה הברייתא: "רבי שמעון אומר: גורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ" (שבת כב ע"א ועוד), אולם רבי יהודה אסר זאת (ביצה כג ע"ב). הכוונה היא, שמוותר לדעת רבי שמעון לגרור מטה במקום המיועד לחרישה (כמו גינה), גם אם יתכן שזה יגרום לחריץ באדמה (שיש בוה איסור חורש), כיון שהוא אינו מתכוון לכך, ואין כאן פס"ר שאכן יהיה כאן חריץ (אמנם מודה רבי שמעון אם יש פס"ר ולא ימות שהוא חייב). לעומת זאת, רבי יהודה אסר ואפילו אם אין כאן פס"ר, ואיסור זה הוא רק מדרבנן (כמו שהוכיחו כאן תוספות בד"ה "מיחם").

בענין מלאכה שא"צ לגופה, אמרה הגמרא (עג ע"ב) שהחופר גומה ואינו צריך לה אלא לעפרה, לדעת רבי שמעון הוא פטור, ואילו לדעת רבי יהודה הוא חייב. שכן התכלית במלאכת חורש היא תיקון הקרקע (כפי התכלית שהייתה במלאכת

מדאורייתא, שהרי אמרו שלדעת רבי יהודה יש איסור מצרף גם בדבר שאינו מתכון, ומשום כך העמיד רב את המשנה דמיירי שהמיחם לא הגיע לצרוף. ועוד, שרבי יהודה במשנה בביצה (בג ע"ב), אסר לגרור מטה שמא יעשה חריץ, אף על פי שהוא אינו מתכון כלל לכך - ושם הרי אין איסור דאורייתא, כיון דהוי חורש כלאחר יד! ועוד קשה לשיטת רש"י, מדוע הגמרא לא שאלה על רבי יהודה מדבריו שלו במשנה בביצה (שם), שדבר שאינו מתכון אסור, במקום לשאול ממילה בצרעת, שבוה לא מיירי רבי יהודה כלל?

תוספות ביומא שם (ד"ה הני), כתבו לתרץ את שיטת רש"י, שדווקא בגמרא בשבת, דמיירי בצרוף של כלי, הוי איסור דאורייתא - אולם בגמרא ביומא מיירי בצרוף של עששיות, לכך הוי רק איסור דרבנן. ומה ששאלה הגמרא ממילה בצרעת, ולא מדבריו של רבי יהודה בעצמו בגרירת כלים, זה משום שנוח לה לשאול על אביי מדבריו שלו עצמו. בענין השאלה הנוספת של תוספות על רש"י, מגרירת מיטה דהוי חורש כלאחר יד, ועם כל זה אסר זאת רבי יהודה באינו מתכון, יש לנו לתרץ את שיטת רש"י, שכיון שבסופו של דבר הוי מלאכה מדאורייתא, אסרו זאת חכמים באינו מתכון אף על פי שהוא עשה זאת כלאחר יד, כיון שהאיסור מדרבנן כאן אינו נובע מעצם המלאכה, כי אם מאופן עשיית המלאכה, וזה חמור יותר ממלאכה האסורה מדרבנן.

על כל פנים, תוספות כתבו שלעולם לדעת רבי יהודה אין הבדל בין "אינו מתכון" בין מלאכה דאורייתא או מלאכה מדרבנן, והכל אסור מדרבנן באופן שאין כאן פס"ר, אלא שכוונת הגמרא שם הייתה לומר, שכיון שלדעת רבי יהודה אינו מתכון אסור רק מדרבנן, לא אסרו זאת חכמים בכהן גדול ביום הכיפורים, כיון שאין שבות במקדש, וכך היא גרסת הספרים בגמרא שם. ושאלה הגמרא על כך ממילה בצרעת, שמוכח שאינו מתכון אסור מדאורייתא לדעת רבי יהודה (שלכך נצרך לימוד בפסוק להתיר זאת), ותרצה שדווקא בשאר איסורי תורה זה כך, אולם באיסורי שבת אינו מתכון אינו אסור מהתורה, כיון דבעינן מלאכת מחשבת. ולכאורה יש לשאול על דברי תוספות - הרי מילה בצרעת זה פס"ר, ולכולי עלמא הוא חייב על כך מדאורייתא, אם כן מה שאלה הגמרא משם? ועוד יש לשאול, מדוע אמר אביי שמוכח מהפסוק בענין מילה בצרעת כדעת רבי יהודה, הרי כאן זה פס"ר, ורבי שמעון מודה בפס"ר שהוא חייב?

דבר זה התבאר בתוספות שם, שאביי אמר כן משום שהוא סבר תחילה שאין הבדל בדבר שאינו מתכון בין פס"ר או לא, כפי שהתבאר בגמרא (קלג ע"א), ורבי

ליה לרבי יהודה שהוא חייב על מלאכה שא"צ לגופה, שהואיל ודעתו לעשות מלאכה הוא חייב על כך אפילו על תכלית שלא הייתה במשכן, שכל שיש תיקון במלאכתו ולא קלקול הרי זה בכלל איסור מלאכה מהתורה. אולם לדעת רבי שמעון אין חייבים מהתורה אלא רק על כוונה לתכלית שהייתה במשכן.

אמנם בענין דבר שאינו מתכון נחלקו רבי שמעון ורבי יהודה בענין אחר לגמרי, האם חכמים גזרו על דבר שאינו מתכון שמא יכוון ממש לעשות את המלאכה, או משום דבר שאינו מתכון שהוא פס"ר, שבוה יעבור לכולי עלמא על איסור דאורייתא, או שלא גזרו על כך כלל. על פי זה מתבאר, שכיון שאין קשר בין המחלוקות יכול שמואל לפסוק כרבי שמעון בדבר שאינו מתכון, וכרבי יהודה במלאכה שא"צ לגופה. וכן פסק גם הרמב"ם (שבת א, ה; שם, ז).

תוספות (ד"ה מיחם) שאלו מדברי רבי יהודה ביומא (לד ע"ב), שאם היה כהן גדול זקן או איסטניס, היו מביאים עששיות של ברזל ומחממים אותם מערב יום הכיפורים, ומטילין לתוך מי המקוה כדי שתפוג צינתן. ושאלה הגמרא, איך מותר לעשות כן? הרי הוא מצרף! ותרץ אביי, דאפילו אם העששיות הגיעו על ידי כך לכלל צירוף, זה מותר כיון שהוא אינו מתכון. ושאלו בגמרא, הרי אמרה הברייתא שמוותר למול אפילו אם יש צרעת במקום המילה, שנאמר: "ימול בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ" (ויקרא יב, ג), ואמר אביי שהמקרא מסייע לרבי יהודה, שאמר שדבר שאינו מתכון אסור - שאם לא כן, התורה לא הייתה צריכה לכתוב שמוותר למול² - ומשכך, כיצד מותר לצרף את העששיות? ותרצה הגמרא, דהני מילי בכל התורה כולה, אבל הכא - צרוף דרבנן הוא ומותר.

ובאר רש"י שם, שהגמרא בשאלתה הוכיחה ממילה בצרעת שרבי יהודה אוסר דבר שאינו מתכון (בפס"ר - מדאורייתא, ובאינו פס"ר - מדרבנן), ותרצה הגמרא, שלדעת רבי יהודה לא אסרו חכמים דבר שאינו מתכון כשאינו פס"ר, אלא רק באיסור דאורייתא - אבל דבר האסור רק מדרבנן, כגון מצרף, לא אסרו זאת באינו מתכון (משום דהוי גזירה לגזירה).

ושאלו **תוספות** על רש"י, שמהגמרא בשבת (כאן) מוכח שאיסור מצרף הוא

2 לכאורה יש לשאול, מדוע מילה בצרעת זה דבר שאינו מתכון, ולא מלאכה שא"צ לגופה? הרי כאן הוא חותך בכוונה את המילה יחד עם הצרעת, לא בשביל להפטר מהצרעת, אלא כדי למול את בנו, ולכאורה זה דומה למלאכה שא"צ לגופה! יש לומר, שכיון שהערלה והצרעת אינן דבר אחד אלא שני דברים שונים שהוא חותך יחד, הרי זה בכלל דבר שאינו מתכון.

נראה לבאר את דברי תוספות כאן, על פי מה שהתבאר לעיל בהבדל בין מלאכה שא"צ לגופה, לבין דבר שאינו מתכון, שבדבר שאינו מתכון מודה רבי שמעון בפס"ר שהוא חייב, הואיל ובהכרח שתהיה כאן מלאכה, לכך הוי כמי שהתכוון מעיקרא לעשותה, אולם במלאכה שא"צ לגופה הוא פטור לדעת רבי שמעון אף על פי דהוי פס"ר, הואיל ודעתו לעשות את אותה המלאכה, לצורך תכלית המותרת מהתורה, הלכך כיון שבדעתו לעשות פעולה חשובה, לא אמרינן שיש לו כוונה לתכלית אחרת הנעשית בפס"ר.

על פי זה כתבו כאן תוספות, שאם הוא עושה מלאכה אחת ונגרמת מלאכה אחרת בפס"ר, גם בזה סובר רבי שמעון שהוא פטור, הואיל והוא אינו עושה פעולה בעלמא אלא הוא עושה מלאכה חשובה - ודעתו עליה, ולא על המלאכה האחרת שנגרמת מחמת כן. נמצא שזה מצב מיוחד, דהוי גם מלאכה שא"צ לגופה וגם דבר שאינו מתכון, ודינו כדין מלאכה שא"צ לגופה - וקא משמע לן רבותא בדעת רבי יהודה, שאפילו בכה"ג הוא חייב, למרות שהוא אינו מתכוון למלאכה עצמה, כמו במלאכה שא"צ לגופה.

בגמרא שם הביאו מברייטא מחלוקת נוספת, במי שחתה בגחלים כדי להתחמם בהן והגחלים הובערו מאליהן, אם הוא חייב על כך או לא. ובארה הגמרא, שלדעת רבי שמעון הוא פטור כדין מלאכה שא"צ לגופה, ואילו לדעת רבי יהודה הוא חייב. ובארו תוספות, שלמרות שגם בברייטא זו מיירי בשתי מלאכות שונות, שהוא מתכוון לאחת מהם והשניה נגרמת בפס"ר, מכל מקום קרי ליה מלאכה שא"צ לגופה - בגלל שאין לו צורך בהבערת הגחלים, כיון שגם אם הם לא יידלקו הוא יתחמם בהם. אמנם, אם הוא חתה בגחלים כדי לכבות את העליונות והתחתונות הובערו מאליהן (בפס"ר) - קרי ליה דבר שאינו מתכון, כיון שהוא אינו רוצה כלל בהבערת התחתונות.

יש לשאול לפי זה, לדעת רבי יהודה, שהוא חייב בכך, מדוע הוי מלאכת מחשבת? הרי לדידו הוי קלקול במה שהתחתונות הובערו מאליהם, שהרי הוא עסוק בכיבוי הגחלים! ונראה לבאר, שהואיל ודעתו כעת לכבות את העליונות, והוא אינו יכול לכבות אותם על ידי חיתוי, אלא רק אם הוא יבעיר את התחתונות - אין זה בכלל מקלקל שהוא פטור על כך.

תוספות המשיכו וכתבו שלדעת רבי שמעון הוא פטור בשני המקרים הללו, הואיל ואין לו הנאה ישירה מהמלאכה שנוצרה, שלא כדין מלאכה שא"צ לגופה באופן

הוא שתרץ את הפסוק לשיטת רבי שמעון, שהוא מודה בפס"ר שהוא חייב, וחזר בו אביי והודה לדבריו. על כל פנים, סברה הגמרא שאביי לא חזר בו מביאורו בשיטת רבי יהודה, ולעולם הוא חייב בדבר שאינו מתכון אפילו באינו פס"ר, ודחתה הגמרא שכל זה נכון דווקא בשאר איסורי התורה, אולם בשבת מודה רבי יהודה שהוא פטור, כיון דבעינן מלאכת מחשבת, הלכך התיירו זאת חכמים לכהן גדול, כיון שאין שבות במקדש.

ונראה לבאר את הסברה בזה, שבשאר איסורי תורה יש איסור דאורייתא באינו מתכון - אף על פי שיתכן שלא יחול כאן איסור כלל, מכל מקום אם בפועל יהיה כאן איסור, הוא יעבור על איסור דאורייתא, כיון שהיה לו לחוש לזה³, אמנם בשבת אין כאן איסור דאורייתא, כיון דבעינן מלאכת מחשבת.

תוספות בסוגייתנו (כ"ד"ה מ"ח) שאלו מגמרא בכריתות (כ"ע"א), שהביאה ברייתא האומרת כך: "תנו רבנן: החותה גחלים בשבת - חייב חטאת. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר ברבי צדוק: חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות". ובארה הגמרא שם דמיירי כגון שהתכוון לכבות את העליונות והבעיר את התחתונות בלי כוונה, תנא קמא סבר כרבי שמעון, שאינו מתכוון פטור, ואילו רבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה, שאינו מתכוון חייב חטאת, לכך במקרה זה הוא חייב שתיים. וכתבו תוספות, שמשמע שמדובר שם באופן שלא הובערו התחתונות בפס"ר, שאם לא כן הרי מודה רבי שמעון בפס"ר שהוא חייב. לפי זה שאלו תוספות, שאם מיירי באינו פס"ר, נמצא שגם בשבת רבי יהודה מחייב חטאת באינו פס"ר?

ותרצו תוספות, שלעולם מיירי בפס"ר, ומכל מקום פטור כאן רבי שמעון משום דהוי מלאכה שא"צ לגופה (הואיל ואינו צריך להבערת התחתונות). ומה שקראה לכך הגמרא דבר שאינו מתכון, זה כדי להשמיע רבותא בדעת רבי יהודה, שלא רק שאם הוא התכוון למלאכה עצמה הוא חייב (כגון המכבה גחלת של עץ, כדי שלא ינזקו בה הרבים, שהוא חייב על כך כדין מלאכה שא"צ לגופה), אלא אפילו אם הוא לא התכוון כלל למלאכה, כגון כאן שהוא לא התכוון כלל להבעיר את התחתונות, הוא חייב הואיל והוי פס"ר.

3 מסתבר לפי זה שדווקא באופן שברוב המקרים יקרה כאן איסור, הוי איסור דאורייתא באינו מתכון ואינו פס"ר, כיון שבאיסורא אולין בתר רובא, ולא חיישנן למיעוטא כלל.

לכבות את העליונות, וגרם בכך שהתחתונות בערו - לדעת רבי יהודה הוא חייב גם על הבערת התחתונות. לכך באר הריטב"א, שלדעת רבי יהודה הוא חייב באינו מתכוון גם באיסור שבת אפילו בדבר שאינו פס"ר, שאין לחלק בזה בין איסור שבת לשאר האיסורים בתורה, וכוונת הגמרא ביומא היא לתרץ שרבי יהודה מחייב באינו מתכוון דווקא במלאכה מדאורייתא, אולם איסור מצרף הוא מדרבנן, לכך התירו זאת במקדש.

הנה בזה מבוארים גם דברי הרשב"א לעיל, שגם הוא סבירא ליה שרבי יהודה מחייב בדבר שאינו מתכוון אפילו באופן שאין כאן פס"ר, אולם שמואל פוסק בזה כרבי שמעון, ולכך התירו לכבות גחלת של מתכת כדי שלא ינזקו בה רבים ואין כאן איסור מצרף כלל.

נמצא לפי זה, שהרשב"א והריטב"א אינם מחלקים כמו תוספות, בין מי שעושה פעולה בעלמא ונגרמת על ידי כך מלאכה דאורייתא בפס"ר (כגון גרירת מיטה בגינה), שהוא חייב בזה גם לדעת רבי שמעון, לבין מי שעושה מלאכה אחת ונגרמת על ידי כך מלאכה אחרת בפס"ר, שגם בזה מחייב רבי שמעון (וכגון מי שמכבה את הגחלים העליונות וגרם בפס"ר להבערת הגחלים התחתונות). ואם הגמרא אמרה שלדעת רבי שמעון הוא פטור על כך - על כרחך שזה מחמת שאין כאן פס"ר. אולם רבי יהודה מחייב אפילו באינו פס"ר, ואין זה נחשב למלאכה שא"צ לגופה כמו שכתבו בתוספות, אלא זה נחשב לדבר שאינו מתכוון, כפשט הגמרא שם.

נראה לבאר לפי שיטת הרשב"א והריטב"א בדעת רבי יהודה, שאינו מתכוון לעולם חייב בגלל שכוונה משנית לעולם נחשבת כוונה אפילו אם אין כאן פס"ר, ואין זה פוגם כלל במלאכת מחשבת שאסרה התורה בשבת.

שיש לו הנאה ישירה מהתכלית שנוצרה שהוא חייב. וכמו שכתבה הגמרא (ק"ג ע"א) שהתולש עשבים בשביל בהמתו בקרקע שלו, חייב גם משום חורש אפילו לדעת רבי שמעון, שכיון שבהכרח הקרקע שלו משתבחת - אמרינן שדעתו גם על כך. ודווקא בעושה כן בארעא דחבריה הוא פטור, כדין מלאכה שא"צ לגופה. בזה מבואר, לשיטת תוספות, מדוע לדעת רבי שמעון במילה בצרעת הוא חייב מדאורייתא (אלמלא שהתירה זאת התורה) כדין דבר שאינו מתכוון בפס"ר, אף על פי שיש כאן שתי מלאכות שהוא מתכוון רק לאחת מהם והשניה נוצרה בפס"ר - שכן יש לומר שכיון שיש לו הנאה ישירה מנטילת הצרעת יחד עם המילה - הוא חייב. אמנם בבנו של חברו הוא פטור לדעת רבי שמעון (כנזכר בגמרא ק"ג ע"א).

לפי זה נמצא, שבדבר שאינו מתכוון חייב לדעת רבי שמעון בפס"ר אפילו בקרקע דחבריה, שכיון שיש כאן מלאכה שנוצרת בהכרח, אמרינן דהוי כמי שכיון לכך מעיקרא. ודמי למי שחורש בכוונה בקרקע דחבריה שהוא חייב, למרות שאין לו הנאה ישירה מהדבר, הואיל ודעתו לעשות מלאכה שיש בה תיקון. אולם במלאכה שא"צ לגופה אינו חייב אלא רק בעושה בקרקע שלו, שבוה אמרינן שכיון שיש לו הנאה ישירה מכך, בוודאי שדעתו גם על תיקון הקרקע.

הגמרא בסוגייתנו אמרה ששמואל סובר כדעת רבי יהודה במלאכה שא"צ לגופה, ולכך אוסר לכבות גחלת של עץ כדי שלא ינזקו בה הרבים, הואיל ויש בזה איסור דאורייתא. ודווקא גחלת של מתכת, שיש בכיבויה רק איסור דרבנן, מותר לכבותה כדי להציל את הרבים מנזק. ושאל הרשב"א, כיצד מותר לעשות כן בגחלת של מתכת? הרי יש בזה איסור דאורייתא של מצרף! ותירץ, שבענין דבר שאינו מתכוון שמואל הרי סובר כרבי שמעון⁴. לכאורה דברי הרשב"א קשים, שכן אם לדעת רבי שמעון זה מותר, על כרחך דסבירא ליה שאין כאן פס"ר של מצרף, ואם אין כאן פס"ר במצרף, הרי רבי יהודה אינו אוסר מדאורייתא, אם כן מותר גם לדידו לכבות גחלת של מתכת, כדי שלא ינזקו בה הרבים, למרות שיש כאן איסור מצרף!

הנה הריטב"א כאן הביא את ביאור תוספות בגמרא ביומא, שבאיסור שבת דבר שאינו מתכוון ואינו פס"ר אסור רק מדרבנן, ובענין כהן גדול לא גזרו כיון שאין שבות במקדש. ושאל עליהם מהגמרא בכריתות (שהובאה לעיל), שמוכח שרבי יהודה מחייב בדבר שאינו מתכוון ואינו פס"ר, שהרי אמרו שם חתה בגחלים כדי

4 ותירץ שם תירוצו נוסף, שאיסור מצרף כאן הוא מדרבנן.

